

Redakcja naukowa
Edward Jarmoch

MORALNOŚĆ A POLITYKA

WYDAWNICTWO *AP* AKADEMII PODLASKIEJ
SIEDLCE 2009

Akademia Podlaska

MORALNOŚĆ A POLITYKA

Redakcja naukowa
Edward Jarmoch

WYDAWNICTWO AKADEMII PODLASKIEJ
SIEDLCE 2009

ks. Sławomir Bylina

Polityka Kościoła - Państwo w regionie białskim w okresie międzywojennym

Dzisiejsze relacje pomiędzy państwem a Kościołem są w kręgu zainteresowań wielu osób oraz instytucji. Wniknięcie w poszczególne sfery życia człowieka, jest bardzo często celem, który odkrywa pewne tematy owiane tajemnicą.

Polityka państwo – Kościół katolicki jest ciekawym i ważnym zagadnieniem w historii naszego narodu¹.

Celem pracy jest:

- Pokazanie roli jaką spełniało państwo i Kościół w utrzymaniu niepodległości przez Polskę.
- Przedstawienie wspólnych inicjatyw społeczno-politycznych mających na celu pobudzenia ducha narodowego i społecznego.
- Dostrzeżenie na jakiej zasadzie państwo i Kościół w okresie II Rzeczypospolitej wzajemnie się przenikają i nawzajem sobie służą

Dobrze wiemy, że materiały dotyczące tych zagadnień (szczególnie w latach PRL-u) zawierają archiwa służb specjalnych, archiwa kościelne, krajowe i zagraniczne, gdzie do dzisiejszego dnia odkrywane są nowe szczegóły minionych wydarzeń.

Należy zastrzec, iż powyższy temat pracy jest częścią badań nad stosunkami państwo a Kościół i nie jest tematem wyczerpanym.

Rodzaje relacji państwo a Kościół

Wieki historii, które upłynęły od założenia Kościoła przez Jezusa Chrystusa pokazały nam wszelkie możliwe relacje pomiędzy różnymi organizacjami państwowymi. Od czasów pierwszych apostołów do dnia dzisiejszego Kościół staje przed „namiestnikami i królami” i układa relacje zmierzające do wolności tego co jest z tamtego świata².

Wszelkie relacje państwa i Kościoła oparte są na stopniu zależności jednej instytucji od drugiej, bądź na zasadzie współpracy i umów, które regulują wzajemne stosunki.

¹ Por. E. Jarmoch, *Sytuacja Kościoła katolickiego w Polsce powojennej*, [w:] *Stosunki między władzą państwową a Kościołem katolickim w Polsce powojennej (1944-1989)*, red. W. Ważniewski, Siedlce 1997, s. 41-58.

² Por. H. Rahner, *Kościół i Państwo we wczesnym chrześcijaństwie*, Warszawa 1986, s. 8.

Historia tych stosunków jest jednak bardzo złożona, dlatego podam autorów (którzy przedstawili powyższe zależności): Michała Pietrzaka³, Józefa Krukowskiego⁴ i Ryszarda Borkowskiego⁵.

Michał Pietrzak stosuje dwa modele kształtowania się stosunków państwo a Kościół:

1. System powiązania. Polega na zaangażowaniu państwa w celach religijnych. Taki system jest m.in. w Grecji⁶, Norwegii⁷, Danii⁸, Izraelu⁹.
2. System rozdziału. Polega na funkcjonowaniu państwa jako laickiego, które nie ingeruje w kwestie wiary i życia religijnego. Tak jest w: Stanach Zjednoczonych Ameryki¹⁰, Australii¹¹, Japonii¹², Francji¹³, Niemczech¹⁴, Szwecji¹⁵.
3. Uwzględnia istnienie Państwa ateistycznego. To system państwa komunistycznego, i dalej obowiązuje w takich krajach jak Chiny, Albania¹⁶, Mongolia¹⁷, mają one formalnie charakter państwa opartego na systemie rozdziału, jednakże władza kontroluje wszelkie oznaki życia religijnego¹⁸.

Józef Krukowski wyróżnia trzy systemy:

1. System rozdziału – jest to model państwa laickiego na zasadzie:
 - separacji czystej (np. USA)
 - separacji wrogiej (np. Francja)
 - separacji skoordynowanej (np. Niemcy)
2. System państwa wyznaniowego – jest to model państwa w którym jedna z religii uzyskuje status religii oficjalnej.

³ M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 1999.

⁴ J. Krukowski, *Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych*, Lublin 1993.

⁵ R. Borkowski, *Stosunek Kościoła do państwa*, [w:] *Stosunki między władzą państwową a Kościołem katolickim w Polsce powojennej (1944-1989)*, red. W. Ważniewski, s. 113-118.

⁶ Por. *Konstytucja Grecji*, red. R. Chruściak, T. Koperska, Warszawa 1992.

⁷ Por. *Konstytucja Królestwa Norwegii*, opr. A. Matan, S. Sagan, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1989.

⁸ Por. N. Gurfinkel, *Muzułmanie w luterzańskich księgach*, „Rzeczpospolita” 1999, s. 6

⁹ Por. N. Solomon, *Judaizm*, Warszawa 1997.

¹⁰ Por. *Konstytucje Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych, Belgii, Szwajcarii, zbiór tekstów*, red. A. Burda, M. Rybicki, Wrocław – Warszawa – Kraków, 1970.

¹¹ Por. *Konstytucje świata. Australia*, opr. S. Bożyk, Białystok 1993.

¹² Por. *Konstytucja Japonii*, opr. A. i L. Garliccy, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1990.

¹³ Por. B. Pacteau, *Szkola publiczna a religia we Francji w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, [w:] „Państwo i Prawo” 1996, 10(608), s. 239-37.

¹⁴ Por. *Konstytucje Świata. Niemcy*, opr. S. Bożyk, Warszawa 1993.

¹⁵ Por. *Szwecja. Państwo – Kościół: rozstanie przyjaciół*, [w:] „Rzeczpospolita” 1999-2000.

¹⁶ Por. T. Czekalski, *Zarys dziejów chrześcijaństwa albańskiego w latach 1912-1993*, Kraków 1996.

¹⁷ Por. R. Chruściak, *Ustrój polityczny Mongolskiej Republiki Ludowej*, Warszawa 1990.

¹⁸ Por. M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe...*, s. 53-78.

3. System państwa totalitarnego – jest to model państwa, który jest ukształtowany na zasadzie założeń ideologicznych (np. ideologia komunizmu, faszyzmu)¹⁹.

Ryszard Borkowski. Wyróżnia sześć sposobów tych relacji. Podkreśla, że trzy są błędne a trzy poprawne.

Do błędnych zalicza następujące:

1. Doktryna zależności władzy świeckiej od władzy kościelnej.
2. Doktryna zależności władzy kościelnej od władzy świeckiej.
3. Zasada rozdziału Kościoła od państwa.

Właściwe sposoby relacji między Kościołem a państwem:

4. Państwo zapewnia Kościołowi swobodę działania.
5. Zasada oddzielenia Kościoła od państwa.
6. Układ zawarty na podstawie konkordatu²⁰.

Sytuacja polityczna w relacji państwo a Kościół w II Rzeczypospolitej

Czas zaborów dla państwa polskiego był okresem wielkich zniszczeń na różnych płaszczyznach życia człowieka. Państwo stanęło przed zadaniem ułożenia wielu spraw wewnętrznych, w tym relacji pomiędzy państwem a Kościołem. Odnośnie wizji relacji państwa i Kościoła różne ośrodki polityczne miały odmienne wizje porządku w tej dziedzinie. Z jednej strony byli komuniści a z drugiej monarchiści. Jednakże największe znaczenie miały poglądy socjalistów, ludowców, chrześcijańskich demokratów, konserwatystów, myśl piłsudczywska oraz poglądy skrajnej prawicy.

Życie polityczne w regionie bialskim jak i w całej Polsce w okresie dwudziestolecia międzywojennego swoim zasięgiem zawierały wszelkie klasy i grupy społeczne. Decydującą rolę w życiu politycznym miały nurty narodowe, ludowe i robotnicze, które scalały wokół siebie poszczególne ugrupowania polityczne. Należy zauważyć, że Podlasie w II Rzeczypospolitej było regionem o wysokim natężeniu życia politycznego.

Do głównych partii na terenie południowego Podlasia należały:

- BBWR (Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem – Sanacja), po 1937 r. OZN – Obóz Zjednoczenia Narodowego²¹.
- Stronnictwo Narodowe (przekształcone z Związku Ludowo Narodowego)²².
- Stronnictwo Ludowe (po 15 III 1931 połączone PSL Wyzwolenie, PSL Piast i Stronnictwo Chłopskie)²³.

¹⁹ Por. J. Krukowski, *Kościół i państwo...*, s. 38.

²⁰ Por. R. Borkowski, *Stosunek Kościoła do państwa...*, s. 114-117.

²¹ Por. J. Jachymek, *Oblicze społeczno-polityczne wsi lubelskiej 1930-1939*, Lublin 1975, s. 134-135.

²² Por. T. Jędruszcak, *Piłsudczycy bez Piłsudskiego*, Warszawa 1963, s. 169, 176-177; J. Majchrowski, *Zwarcie – silni – gotowi. Myśl polityczna Obozu Zjednoczenia Narodowego*, Warszawa 1985, s. 30.

- Ruch Robotniczy PPS (Polska Partia Socjalistyczna)²⁴.
- Ruch komunistyczny (KPRP – Komunistyczna Partia Robotnicza Polski, od 1925 r. KPP)²⁵.

Szczególną uwagę skupię na obozie endeckim oraz chadecji, ponieważ w tych ugrupowaniach zawierały się hasła oparte na nauce Kościoła. Szczególnie chadecja budowała swoje poparcie i istnienie na wsparciu osób duchownych. Przykładem były wybory do sejmu 1919 r. gdzie w okręgu siedleckim, aby pozyskać Kościół wystawiono na pierwszym miejscu arcybiskupa obrządku ormiańskiego Józefa Teodorowicza ze Lwowa (który przybył do Siedlec 13 stycznia 1919 r. i uzyskał mandat poselski).

Siedlecka endecja w początkowych latach dwudziestych miała pozycję dość silną. Swoje hasła opierała na obronie języka polskiego, religii, unitów, niepodległości i samodzielności narodowej oraz na powszechnej oświacie. Endecja była przeciw lewicy, socjalistom i ludowcom, natomiast wchodziła w unię z chadecją.

Forma regulacji stosunków przybierała charakter negocjacyjny nastawiony na znalezienie kompromisu bądź charakter narzucający swoją wizję bez negocjacji przez państwo, które miało monopol na egzekwowanie podjętych decyzji²⁶.

Należy tutaj wymienić czynniki jakie kształtowały poszczególne relacje państwa do polityki wyznaniowej Kościoła w latach 1918-1939:

1. Stosunki narodowościowe.
2. Struktura wyznaniowa.
3. Charakter nacisku poszczególnego Kościoła na władze publiczne.
4. Postawy religijne ekipy rządzącej.
5. Osobiste przekonania religijne kierowników nawy państwowej (wynikały z przekonań lub np. osobistych korzyści).
6. Uregulowania prawne statusu Kościołów i związków wyznaniowych w prawodawstwach państw zaborczych.

²³ Por. J. Jachymek, *Oblicze społeczno-polityczne...*, s. 136-139; J. Sałkowski, *Ruch Ludowy w województwie siedleckim 1918-1939*, [w:] *Spółeczeństwo siedleckie w walce o wyzwolenie narodowe i społeczne*, red. T. Szaflik, Warszawa 1981, s. 155-180.

²⁴ Por. S. Giza, *Władze stronnictw ludowych*, [w:] *Programy Stronnictw Ludowych. Zbiór dokumentów*, Warszawa 1969, s. 628-629; J. Jachymek, *Strajki chłopskie w latach trzydziestych w Siedleckim*, [w:] *Spółeczeństwo siedleckie...*, s. 241-245; J. Borkowski, *Rozwój organizacyjny Stronnictwa Ludowego w latach 1931-1939*, [w:] *Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego*, 1968, 10, s. 230; T. Szczuchura, *Ruch ludowy w Siedleckim*, Warszawa 1984, s. 120-125.

²⁵ Por. P. Matusak, A. Winter, *Siedlce 1918-1939*, [w:] *Siedlce 1448-1995...*, s. 74-75; Z. Kaleńcki, *Działalność KPP w okręgu siedleckim w latach 1918-1939*, [w:] *Spółeczeństwo siedleckie...*, s. 121-154.

²⁶ Por. P. Leszczyński, *Centralna Administracja Wyznaniowa II RP*, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Warszawa 2006, s. 20-22.

7. Międzynarodowe zobowiązania polski w zakresie ochrony mniejszości religijnych i narodowych (np. tzw. Mały Traktat Wersalski).
8. Sytuacja finansowo-gospodarcza państwa;
9. Programy partii politycznych tworzących rządy w okresie II RP;²⁷
10. Sytuacja wsi, na której panowały stosunki własnościowe;
11. Sytuacja materialna chłopów ich miejsce w społeczeństwie²⁸.
12. Historyczna ważność materii wyznaniowej w całości kształcie polityki państwa.

O skali siły politycznej w II Rzeczypospolitej decydowały wybory do Sejmu w latach 1919, 1922, 1928, 1930 oraz wybory do Sejmu i Senatu w 1935 i 1938²⁹.

Decydującą rolę w kształtowaniu stosunków państwa i Kościoła zarówno w kwestii politycznej jak i społecznej odegrały zapisy w konstytucjach marcowej³⁰ i kwietniowej³¹ oraz umowy zawarte pomiędzy Państwem Polskim a Stolicą Apostolską umieszczone w Konkordacie³².

Warto zauważyć, że Kościół katolicki jako instytucja otwarcie nie włączyła się do polityki. Jedynie w interesie dobra społecznego działalność kapłanów była często zapleczem do wspólnych inicjatyw powstającej Chrześcijańskiej Demokracji³³.

Takie stwierdzenie zaznaczał niejednokrotnie ks. bp. dr Henryk Przeździecki ówczesny biskup diecezji: „Kościół nie narzuca katolikom poglądów politycznych i społecznych. Każdy może głosować według własnego przekonania. (...) Żadna partia i stronnictwo polityczne nie mają przywileju na katolicyzm lub patriotyzm”³⁴.

²⁷ Tamże, s. 20-22.

²⁸ Por. J. Jachymek, *Przemiany polityczne na Podlasiu II Rzeczypospolitej*, [w:] *Praca archiwalno-konserwatorskie na terenie woj. Siedleckiego*, red. A. Szczygielski, Siedlce 1990, t. 2, s. 17-21.

²⁹ Por. J. Jachymek, *Przemiany polityczne...*, t. 2, s. 17-21.

³⁰ Por. A. Garlicki, *Pierwsze lata Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1989, s. 73-74; *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1924, s. 23-43; *Druga Rzeczypospolita, Wybór dokumentów*, Warszawa 1988, s. 99-121; *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej ustawa z dnia 17 marca 1921 r.*, Warszawa 1924.

³¹ Por. A. Ajnenkiel, *Polskie Konstytucje*, Warszawa 1991, s. 295-297; *Druga Rzeczypospolita, Wybór dokumentów*, Warszawa 1988, s. 356-375.

³² Por. S. Łukomski, *Konkordat zawarty dnia 10 lutego 1925 r. pomiędzy Stolicą Apostolską i Rzeczypospolitą Polską*, Łomża 1934, s. 47; *Encyklopedia katolicka*, red. A. Szostek, B. Migut, t. IX, s. 1048-1049; K. Krasowski, *Związki wyznaniowe w II RP*, Warszawa 1988, s. 77.

³³ Por. P. Matusak, A. Winter, *Siedlce 1918-1939*, [w:] *Siedlce 1448-1995*, red. E. Kospath-Pawłowski, s. 72-73.

³⁴ H. Przeździecki, *Ks. bp listy pasterskie i przemówienia 1918-1928*, Poznań 1928, s. 405.

Relacje Kościoła katolickiego do państwa w regionie białskim w okresie międzywojennym

Kościół w swoich początkach wieku dwudziestego opierał się na działaniach społecznych przez Stowarzyszenie Robotników Chrześcijańskich. 23 XI 1905 r. powołano do działania na wsi Związek Katolicki, którego założycielem byli ks. A. Szaniawski (redaktor „Przeglądu Katolickiego”) i ks. Ignacy Krasicki. Dwie organizacje zajmowały się działalnością wychowawczą i patriotyczną, zwalczały lewicę robotniczą, ruch ludowy oraz mariawitów. Związki chrześcijańskie walczyły z caratem o polskość budząc odczucia patriotyczne. Po odzyskaniu niepodległości organizacje te były oparciem dla Chrześcijańskiej Demokracji.

Kościół w trosce o właściwy rozwój niepodległego państwa brał udział w życiu społeczno-politycznym o charakterze wychowawczo-charytatywnym. Rozbudowano Katolickie Stowarzyszenie Męskie i Żeńskie, wydawano prasę katolicką. Księża działali w stowarzyszeniach i komitetach pomocy społecznej współorganizowali uroczystości patriotyczno-narodowe³⁵.

Zaleceniem Kościoła było aby każda parafia prowadziła szpital-przytułek, aby pomóc biednym, chorym, cierpiącym. Takie szpitale powstawały do czasu rozwoju opieki zdrowotnej w Białej Podlaskiej i Milanowie, gdzie pomagały siostry zakonne szarytki³⁶. W obrębie Kościoła podlaskiego opiekowano się również opuszczonymi dziećmi, starcami, prowadzono sierocińce i przytułki³⁷.

Odzyskanie niepodległości przez Polskę w 1918 r. było wynikiem nieustrudzonej walki narodowowyzwoleńczej wszystkich Polaków. Ks. dr Henryk Przeździecki, który został biskupem erygowanej w 1918 r. diecezji w pierwszym numerze Wiadomości Diecezjalnych Podlaskich opisał straty, jakie poniosło duchowieństwo diecezji podlaskiej w latach 1861 – 1918. W 1861 r. wśród 243529 wiernych było 276 kapłanów, natomiast pod koniec 1918 r. na 626401 wiernych przypadło tylko 189 księży, czyli przy trzykrotnym wzroście wiernych kapłanów zostało o 1/3 a dokładnie o 87 mniej³⁸.

Udział Kościoła katolickiego w walce o wolność ojczyzny podsumował Benedykt XV w Orędziu Ojca św. Do Narodu Polskiego: *Historia zapisała złotymi zgłoskami zasługi Polski względem religii chrześcijańskiej i europejskiej cywilizacji, atoli – niestety! – musiała także zapisać, jak Europa za to niegodzi-*

³⁵ Por. P. Matusak, A. Winter, *Siedlce 1918-1939...*, s. 72-73.

³⁶ Por. P. Aleksandrowicz, *Diecezja Siedlecka czyli podlaska. W 150 rocznicę erekcji (1818-1968). Przyczynki i materiały do dziejów Diecezji Siedleckiej, czyli Podlaskiej*, Siedlce 1971, s. 247-248; M. Cygan, *Dzieje parafii Sobienie Jeziory*, Biała Podlaska 2000, mps, s. 40, 57, 69-79.

³⁷ Por. P. Aleksandrowicz, *Diecezja Siedlecka...*, s. 118, 121, 127-128, 248-250; S. Czarnocki, *Kultura...*, s. 82; F. Stopniak, *Kościół na Lubelszczyźnie...*, s. 458-470.

³⁸ *List Pastorski J.E. ks. dr Henryka Przeździeckiego wydany przy objęciu diecezji podlaskiej*, Wiadomości Diecezjalne Podlaskie, 1918 nr 1, s. 8-12.

wie się Jej odplaciła. Przemocą bowiem odebrawszy Polsce jej osobowość polityczną, usiłowała nadto, w niektórych częściach wydrzeć jej katolicką wiarę i narodowość. Aliści z podziwu godnym oporem umieli Polacy utrzymać jedno i drugie: - obecnie zaś przetrwawszy prześladowania dłuższe niż wiek cały, Polska zawsze wierna (*Polonia semper Fidelis*) okazuje większą żywotność, niż kiedykolwiek³⁹.

Dużą rolę w istnieniu państwa polskiego odegrały Kościoły katolickie podczas wojny polsko-sowieckiej 1920 r. przykładem zaangażowania i szczególnej determinacji była postać Achillesa Rattiego, późniejszego Piusa XI, który został w Warszawie podczas najcięższych walk⁴⁰.

Znaczącą rolę podczas oporu Polaków w wojnie 1920 r. miał list pasterski biskupów do narodów z 6 lipca 1920 r. a także list biskupów polskich do Episkopatu świata⁴¹. Biskupi pisali m.in.: *Nie my sami dziś zagrożeni jesteśmy. Dla wroga, który nas zwalcza, nie jest bynajmniej Polska ostatnią przystanią dla jego trofeów, lecz jest mu raczej etapem tylko i pomostem do zdobycia świata*⁴².

Kościół podlaski wobec zagrożenia bolszewickiego wykazał się aktywnością patriotyczną. Biskup podlaski ks. Dr Henryk Przeździecki mimo wkroczenia na Podlasie Armii Czerwonej wrócił do Siedlec z lipcowej konferencji episkopu Polski w Częstochowie. 9 lipca 1920 r. zobowiązał wszystkich dziekanów aby księża proboszczowie:

1. Przeczytali z ambon w najbliższą niedzielę list biskupów polskich do narodu oraz odezwy Wodza Naczelnego i Rady Obrony Państwa do narodu.
2. Poinformowali chętnych do wstąpienia do Armii ochotniczej, gdzie znajdują się najbliższe punkty werbunkowe.
3. Odprawili uroczyste nabożeństwo dla ochotników wychodzących z parafii i odprowadzili ich do pierwszego krzyża za miejscowość parafialną.
4. Współpracowali ze wszystkimi władzami państwowymi nad utrzymaniem ładu i porządku⁴³.

W kolejnej odezwie biskup H. Przeździecki apelował do mężczyzn, by wstępowali do armii regularnej i ochotniczej, do kobiet, aby szły na front w charakterze pielęgniarek, do księży by szli na front jako kapelani. Jak pisał: „Wszyscy bez wyjątku niechaj niosą grosz i to jak najwięcej, ziarno, odzież, płótno do gmin dla żołnierza polskiego te odesłaj do starostwa”⁴⁴.

³⁹ Benedykt XV, w Orędziu Ojca św. do Narodu Polskiego, Wiadomości Diecezjalne Podlaskie, 1918 nr 1, s. 27.

⁴⁰ Por. H. Mierzwiński, *Południowe Podlasie w 1920 roku. 34 pułk piechoty w wojnie polsko-sowieckiej*, Siedlce 1998.

⁴¹ Por. H. Mierzwiński, *Kulturotwórcza rola Kościoła katolickiego...*, s. 54.

⁴² Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie, 1920 nr 6-8, s. 141-144.

⁴³ Por. H. Mierzwiński, *Kulturotwórcza rola Kościoła katolickiego na południowym Podlasiu (szkic do dziejów)*, [w:] *Kultura narodowa i Kościół katolicki w Tysiącleciu Państwa Polskiego*, red. W. Ważniewski, Siedlce 2003, s. 54.

⁴⁴ J. Szczepański, *Wojna 1920 roku na Mazowszu i Podlasiu*, Warszawa-Pułtusk 1995, s. 80.

W 1923 r. w diecezji podlaskiej odbył się synod, który bazując na Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r. ustalił program pracy duszpasterskiej na Południowym Podlasiu. Dodano niektóre nabożeństwa i uściślono liturgię.

Dużą rolę odegrały pielgrzymki organizowane przez osoby duchowne. Pielgrzymi do lokalnych Sanktuariów jak Kodeń czy Leśna Podlaska oraz te o znaczeniu ogólnopolskim jak Pielgrzymka do Częstochowy. Pielgrzymki mające charakter patriotyczny scalały i jednoczyły z więzią narodową szczególnie ludność wiejską, która przeważała na terenie regionu bialskiego⁴⁵.

Ważną rolę w czasie dwudziestolecia międzywojennego jak i dzisiaj pełniły list pasterskie i wizytacje biskupów. Przyjazd biskupa mobilizował wiernych i kapłanów, którzy z wielką pieczołowitością przygotowywali się do przyjęcia następcy apostołów.

Czas wyzwolenia w sposób szczególny motywował i określał otwartość współpracy osób duchownych z tzw. laikatem, czyli osobami świeckimi. Powstawały wspólnoty przykościelne jak: bractwa różańcowe, tercjarze, kółka ministranckie, Akcja Katolicka, która szczególnie podchodziła do odpowiedzialności za wspólnotę Kościoła⁴⁶.

W obliczu kryzysu gospodarczego, który i tak w pierwszych latach funkcjonowania państwa był unormowany reformą Grabskiego czyniono wiele inicjatyw mających na celu pomoc ludziom bezrobotnym. Uruchomiono specjalne kuchnie, bezpłatne posiłki itd. Było to również wyzwaniem dla Diecezji. Dlatego ks. bp H. Przeździecki powołał diecezjalny Społeczny Komitet do Niesienia Pomocy Bezrobotnym. Takie Komitety powstały w Siedlcach zainicjowane także przez Radę Miasta oraz w kilku parafiach. W 1931 r. na terenie diecezji podlaskiej zorganizowano akcję charytatywną w ramach Caritasu⁴⁷.

Takie i podobne inicjatywy łączyły osoby związane z kierowaniem administracji państwowej i Kościoła katolickiego.

Zakończenie

Wielką szansą w dzisiejszych czasach jest wyciągnięcie wniosków z sytuacji jaka miała miejsce w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Wspólna inicjatywa jaka została zainspirowana pomiędzy państwem a Kościołem co prawda sytuacją zaistniałą po czasie I wojny światowej miała pozytywne konsekwencje. Współdziałanie Kościoła katolickiego z nowo powstałą państwowo-

⁴⁵ Por. S. Czarnowski, *Kultura*, Warszawa 1958, s. 83-86.

⁴⁶ Por. P. Aleksandrowicz, *Diecezja Siedlecka czyli Podlaska w 150 rocznicę erekcji (1818-1968)*, Siedlce 1971, s. 116-117, 125-126, 130-34, 245-247; F. Stopniak, *Kościół na Lubelszczyźnie i Podlasiu na przełomie XIX i XX w.*, Warszawa 1975, s. 198-201, 471-481.

⁴⁷ Por. P. Aleksandrowicz, *Diecezja Siedlecka...*, s. 248-252; M. Cygan, *Dzieje parafii...*, s. 52-54; K. Mazur, *Kościóły i związki wyznaniowe w Siedleckim*, Siedlce 1996, s. 95; F. Stopniak, *Kościół na Lubelszczyźnie...*, s. 58.

ścią była potrzebą chwili, ale przede wszystkim dobrym przykładem właściwej współpracy dwóch podstawowych instytucji w społeczeństwie. Jednocześnie siła i dążenie do wspólnego celu jakim wówczas było utrzymanie i wzmocnienie Narodu Polskiego było najlepszym przykładem współdziałania w sytuacji kryzysowej.

Niechaj mottem tej pracy będzie zachęta do szukania wszelkich możliwych środków aby właśnie w duchu chrześcijaństwa umiejętnie i skutecznie szukać środków do łączenia tego co buduje naszą przyszłość, naszą wspólną Polskę.

Literatura

1. Ajnenkiel A., *Polskie Konstytucje*, Warszawa 1991.
2. Aleksandrowicz P., *Diecezja Siedlecka czyli podlaska. W 150 rocznicę erekcji (1818-1968). Przyczynki i materiały do dziejów Diecezji Siedleckiej, czyli Podlaskiej*, Siedlce 1971.
3. *Benedykt XV, w Orędziu Ojca św. do Narodu Polskiego*, Wiadomości Diecezjalne Podlaskie, 1918 nr 1, s. 27.
4. Borkowski J., *Rozwój organizacyjny Stronnictwa Ludowego w latach 1931-1939*, [w:] *Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego*, 1968, 10, s. 230;
5. Borkowski R., *Stosunek Kościoła do państwa*, [w:] *Stosunki między władzą państwową a Kościołem katolickim w Polsce powojennej (1944-1989)*, red. W. Ważniewski, s. 113-118.
6. Chruściak R., *Ustrój polityczny Mongolskiej Republiki Ludowej*, Warszawa 1990.
7. Cygan M., *Dzieje parafii Sobienie Jeziory*, Biała Podlaska 2000, mps.
8. Czarnowski S., *Kultura*, Warszawa 1958.
9. Czekalski T., *Zarys dziejów chrześcijaństwa albańskiego w latach 1912-1993*, Kraków 1996.
10. *Druga Rzeczypospolita, Wybór dokumentów*, Warszawa 1988.
11. Garlicki A., *Pierwsze lata Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1989.
12. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1924.
13. Giza S., *Władze stronnictw ludowych*, [w:] *Programy Stronnictw Ludowych. Zbiór dokumentów*, Warszawa 1969, s. 628-629.
14. Gurfinkel N., *Muzułmanie w luterzańskich księgach*, „Rzeczypospolita” 1999, s. 6.
15. Jachymek J., *Oblicze społeczno-polityczne wsi lubelskiej 1930-1939*, Lublin 1975.
16. Jachymek J., *Przemiany polityczne na Podlasiu II Rzeczypospolitej*, [w:] *Praca archiwalno-konserwatorskie na terenie woj. siedleckiego*, red. A. Szczygielski, Siedlce 1990, t 2, s. 17.

17. Jachymek J., *Strajki chłopskie w latach trzydziestych w Siedleckim*, [w:] *Spółeczeństwo siedleckie w walce o wyzwolenie narodowe i społeczne*, red. T. Szaflik, Warszawa 1981.
18. Jarmoch E., *Sytuacja Kościoła katolickiego w Polsce powojennej*, [w:] *Stosunki między władzą państwową a Kościołem katolickim w Polsce powojennej (1944-1989)*, red. W. Ważniewski, Siedlce 1997, s. 41-58.
19. Jędruszczak T., *Piłsudczycy bez Piłsudskiego*, Warszawa 1963.
20. Kaleniecki Z., *Działalność KPP w okręgu siedleckim w latach 1918-1939*, [w:] *Spółeczeństwo siedleckie w walce o wyzwolenie narodowe i społeczne*, red. T. Szaflik, Warszawa 1981, s. 121-154.
21. *Konstytucja Grecji*, red. R. Chruściak, T. Koperska, Warszawa 1992.
22. *Konstytucja Japonii*, opr. A. i L. Garliccy, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1990.
23. *Konstytucja Królestwa Norwegii*, opr. A. Matan, S. Sagan, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1989.
24. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej ustawa z dnia 17 marca 1921 r.*, Warszawa 1924.
25. *Konstytucje świata, Australia*, opr. S. Bożyk, Białystok 1993.
26. *Konstytucje Świata. Niemcy*, opr. S. Bożyk, Warszawa 1993.
27. *Konstytucje Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych, Belgii, Szwajcarii, zbiór tekstów*, red. A. Burda, M. Rybicki, Wrocław – Warszawa – Kraków, 1970.
28. Krasowski K., *Związki wyznaniowe w II RP*, Warszawa 1988.
29. Krukowski J., *Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych*, Lublin 1993.
30. Leszczyński P., *Centralna Administracja Wyznaniowa II RP*, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Warszawa 2006.
31. *List Pastorski J.E. ks. dr Henryka Przeździeckiego wydany przy objęciu diecezji podlaskiej*, Wiadomości Diecezjalne Podlaskie, 1918 nr 1, s. 8-12.
32. Łukomski S., *Konkordat zawarty dnia 10 lutego 1925 r. pomiędzy Stolicą Apostolską i Rzeczypospolitą Polską*, Łomża 1934.
33. *Encyklopedia katolicka*, red. A. Szostek, B. Migut, t. IX,.
34. Majchrowski J., *Zwarcie – silni – gotowi. Myśl polityczna Obozu Zjednoczenia Narodowego*, Warszawa 1985.
35. Matusak P., Winter A., *Siedlce 1918-1939*, [w:] *Siedlce 1448-1995*, Siedlce 1996, s. 74-75;
36. Mazur K., *Kościół i związki wyznaniowe w Siedleckim*, Siedlce 1996.
37. Mierzwiński H., *Kulturotwórcza rola Kościoła katolickiego na południowym Podlasiu (szkic do dziejów)*, [w:] *Kultura narodowa i Kościół katolicki w Tysiącleciu Państwa Polskiego*, red. W. Ważniewski, Siedlce 2003, s. 54.
38. Mierzwiński H., *Południowe Podlasie w 1920 roku. 34 pułk piechoty w wojnie polsko-sowieckiej*, Siedlce 1998.

39. Pacteau B., *Szkoła publiczna a religia we Francji w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, [w:] „Państwo i Prawo 1996” 10(608), s. 239-37.
40. Pietrzak M., *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 1999.
41. Przeździecki H., *Ks. bp listy pasterskie i przemówienia 1918-1928*, Poznań 1928.
42. Rahner H., *Kościół i Państwo we wczesnym chrześcijaństwie*, Warszawa 1986.
43. Sałkowski J., *Ruch Ludowy w województwie siedleckim 1918-1939*, [w:] *Spółceństwo siedleckie w walce o wyzwolenie narodowe i społeczne*, red. T. Szaflik, Warszawa 1981, s. 155-180.
44. Solomon N., *Judaizm*, Warszawa 1997.
45. Stopniak F., *Kościół na Lubelszczyźnie i Podlasiu na przełomie XIX i XX w.*, Warszawa 1975.
46. Szczechura T., *Ruch ludowy w Siedleckim*, Warszawa 1984.
47. Szczepański J., *Wojna 1920 roku na Mazowszu i Podlasiu*, Warszawa – Pułtusk 1995.
48. *Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie*, 1920 nr 6-8, s. 141-144.